At several locations near the church's walls, the remains of 17th–20th-century structures connected with later reconstructions and repairs of the church were found near the church's walls. The archaeological finds consisted of fragments of 16th–19th-century household pottery, structural ceramics, and stove tiles (Figs. 27, 28).

Nerijus Brazdeikis

Tytuvėnų Švč. Mergelės Marijos bažnyčios ir bernardinų vienuolyno ansamblio žvalgomieji tyrimai

2018 m. atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrimai Tytuvėnuose (Kelmės r., Tytuvėnų sen.), numatytų projekto „Tytuvėnų miesto centrinės aikštės ir šalia esančios rekreacinės teritorijos sutvarkymo ir pritaikymo visuomenės poreikiams. II etapas" tvarkymo darbų vietose. Šioje Tytuvėnų dalyje archeologiniai tyrimai atlikti tik kartą, 1991 m. (V. Morkūnas) (*ATL 1990 ir 1991 metais*, 1992, t. II, p. 42–44). Tada tirta kalvelė, esanti į P nuo buvusio Tytuvėnų vienuolyno tvenkinio, kur perkasomis bei šurfu buvo ištirtas 35 m^2 plotas. Tiriant daugiausia aptikta vėlyvų radinių, priskiriamų XVIII a. pabaigai – XX a. pradžiai, tik keletas keramikos šukių galėtų būti datuojamos XVI–XVII a. Tyrinėjimų rezultatai rodo, kad šioje vietoje XVIII–XIX a., matyt, stovėjo ūkinės paskirties pastatai, greičiausiai priklausę Tytuvėnų vienuolynui. Tą patvirtina ir vietinių gyventojų pasakojimai, kad čia, tirtoje kalvelėje, kadaise buvo vienuolyno kalvė, malūnas, skalbykla. Greičiausiai vienuolyną uždarius ūkiniai pastatai sunyko, o XX a. pradžioje, vietinių gyventojų teigimu, jų vietoje stovėjo sodyba.

Kiti archeologiniai tyrimai Tytuvėnuose vykdyti vienuolyno bei centrinės aikštės vietose, t. y. į Š–ŠR nuo 2018 m. tyrimų.

Tytuvėnų miestelio raida prasidėjo dar XVI a. viduryje, kai palei Raseinių–Šiaulių kelią susiformavo erdvi turgaus aikštė, aplink kurią ėmė kurtis amatininkų ir pirklių kiemai. Tytuvėnai labai nukentėjo per 1655–1661 ir 1700–1721 m. karus. 1760 m. mietelyje tebuvo 21 sodyba ir didelė smuklė prie aikštės. Centrinėje Tytuvėnų miestelio dalyje yra Tytuvėnų Švč. Mergelės Marijos bažnyčios ir bernardinų vienuolyno ansamblis. XVII a. atvykę vienuoliai iš pradžių apsigyveno prie senosios bažnyčios, bet jau 1614 m. pradėtos bažnyčios ir vienuolyno statybos. XVII a. pabaigoje – XVIII a. pradžioje, karų su švedais metu, vienuolynas ir bažnyčia apiplėšti, nukentėjo jų vidaus apdaila. 1736–1746 m. netoli vienuolyno pastatyta dviaukštė mokykla ir noviciatas, kurie uždaryti 1827 m. 1864 m. po sukilimo vienuolynas uždarytas, čia stovėję ūkiniai pastatai, noviciatas apleisti. Vienuolyno bažnyčia paversta parapine. Tarybiniu laikotarpiu vienuolyne buvo įsikūrusios įvairios rajono įstaigos. 1961–1965 m. svarbiausi vienuolyno pastatai restauruoti. Įdomus Šv. Jurgio kalnelis Tytuvėnuose. Padavimas pasakoja, kad čia buvusi lietuvių šventvietė – alkas. Po ąžuolu degė amžinoji ugnis, kurią kurstė 12 mergelių vaidilučių ir 12 bernelių. Lietuvoje įvedus krikščionybę, čia pastatyta medinė Šv. Jurgio bažnyčia, kuri veikė iki pastatant Valavičiaus funduotą Tytuvėnų bernardinų bažnyčią. Po to ant kalnelio minima tik Šv. Jurgio koplyčia ir kapinės šalia jos.

2018 m. Tytuvėnų Švč. Mergelės Marijos bažnyčios ir bernardinų vienuolyno ansamblio (UK 975) bei Tytuvėnų miesto istorinės dalies (UK 42051) teritorijose, kur numatyti apšvietimo tinklų trasose, tvarkomų ir įrengiamų takų, laiptų, treniruoklių bei vaikų žaidimų aikštelės

1 pav. XVII a. mūras šurfe Piliakalnio gatvės P dalyje. N. Brazdeikio nuotr.

Fig. 1. The 17th-century brick wall in a test pit in the S part of Piliakalnio Street.

2 pav. Bendras kapų išsidėstymas perkasoje iš ŠV 1,75 m gylyje. N. Brazdeikio nuotr.

Fig. 2. The general view of the arrangement of the burials at a depth of 1.75 m in the trench, as seen from the NW.

įrengimo darbai, ištirti trisdešimt aštuoni 1x1 m dydžio ir vienas 2x1 m dydžio šurfas, iš viso 40 m² dydžio plotas. Šv. Jurgelio kalnelyje, projektuojamų laiptelių vietoje, ištirta viena 5x2 m dydžio perkasa (10 m²).

Tiriant šurfais buvusio užstatymo fragmentų bei kultūrinis sluoksnis aptiktas vien ties Bernardinų vienuolyno ansambliu. Piliakalnio gatvės P dalyje (t. y. kitoje pusėje nei vienuolyno ansamblis) tirtuose šurfuose 5–6 aptikti pamatai bei virš jų išlikęs plytų mūras (1 pav.). Šių pamatų aplinkoje aptikti radiniai, t. y. buitinės bei statybinės keramikos šukės, datuojami XVI–XVII a.

Pavienių radinių, susijusių su vienuolyno bei miestelio ūkine veikla, taip pat rasta vien piečiau vienuolyno ansamblio, archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio nerasta. Visoje parko dalyje taip pat aptikta pavienių radinių, datuojamų XVII–XIX a. Jų radimo aplinkybės rodo, jog ūkinė veikla vykdyta atokiau, o parko teritorijoje kultūrinis sluoksnis nesusidaręs.

Šv. Jurgio kalnelyje ištirta viena 5x2 m dydžio perkasa. Tirtoje vietoje po velėna aptikta anksčiau čia stovėjusio koplytstulpio vieta, rasta sutręšusios koplytstulpio medienos bei jį įtvirtinusių 32x23x19–15x12x10 cm dydžio akmenų. Iki neperkastų kapų esančiame horizonte (1–1,8 m gylio) surinkta pavienių kaulų, kurie antropologinių tyrimų metu priskirti 3 vyrams ir 5 nesuaugusiems individams. Tirtame plote iš viso identifikuota 10 kapų. Vieni buvo pažeisti vėliau kasant naujas kapų duobes, kiti gana gerai išlikę. Pagal numatomą projektą, kapai nebus pažeisti statybos darbų metu, tad apsiribota jų fiksacija, skeletų dalys paliktos *in situ*. Perkasoje nustatyta, kad laidota ilgą laiką, dažnai perkasant jau buvusias bei pamirštas kapavietes (2 pav.). Aptikti griautiniai kapai buvo be juos datuojančių radinių. Rastas tik vienas medalionas bei vienas tamsaus stiklo karoliukas.

Iš viso ištirtas 50 m² dydžio plotas, inventorinti 149 XVI–XIX a. radiniai.

The Evaluation of the Tytuvėnai Church of the Blessed Virgin Mary and the Bernardine Monastery Complex

A field evaluation (a total of 50 m²) was conducted on the grounds of the Tytuvėnai Church of the Blessed Virgin Mary and the Bernardine (Franciscan Observantist) monastery complex (Kelmė District). Fragments of former structures (Fig. 1) and a cultural layer were discovered only beside the Bernardine monastery complex. The test pits revealed foundations, a brick wall, and finds dating to the 17th century. Ten burials were identified in the trench excavated on the hill of St. George (Fig. 2). In all, 149 individual finds dating to the 16th–19th centuries were collected during the evaluation.

Milda Jurgauskaitė

Bazilionų Šv. Bazilijaus Didžiojo bažnyčia

2018 m. Bazilionų (Šiaulių r., Bubių sen.) Šv. Bazilijaus Didžiojo bažnyčios pastatų komplekso (UK 2332) saugomoje teritorijoje, Dubysos gatvėje, prieš vykdant elektros kabelio tiesimo darbus, atlikti detalieji tyrimai. Jų metu ištirtos dvi 5x2 m dydžio perkasos bei trys 3x2 m, 2x1 m ir 1,5x1,5 m dydžio šurfai (bendras 30,25 m² plotas). Tyrimai vyko bažnyčios teritorijos ŠV ir ŠR dalyje, šienaujamos vejos vietoje. Iki tol miestelyje archeologiniai tyrimai nevyko.

Perkasa 1 tirta suplanuotos elektros trasos vietoje ties klebonijos pastato PR kampu. Perkasa apie 5 m ilgio ir 2 m pločio (10 m²). Vidutiniškai 60 cm gylyje atidengtas apie 25 cm storio pilkos žemės sluoksnis, kuriame aptikta XVIII a. pabaiga (?) – XIX a. pradžia datuojamos žalsvos, balsvos, rusvos bei skaidrios glazūros buitinės keramikos fragmentų ir stiklo duženų. Apie 85–90 cm gylyje perkasoje fiksuotas geltonas molingas smėlis – įžemis (1 pav.). Jo horizonte išryškėjo trys įgilinti objektai: *Objektas 1* – netaisyklingos formos (dalis patenka į ŠR sienelę) 100x20–45 cm skersmens, 20–25 cm gylio duobė. Duobės užpildas – rusvos spalvos žemė. Duobės vietoje, perkasos 1 R kampo sienelėje fiksuoti trys pavieniai tarpusavyje rišamąja medžiaga nesurišti vidutiniškai nuo 12x10 cm iki 20x15 cm dydžio lauko akmenys. *Objektas 2* – tai pailga apie 270x20–30 cm skersmens, iki 20–30 cm gylio duobė. Jos užpildas – juosva žemė su gelsvo smėlio priemaišomis. *Objektas 3* – tai netaisyklingos formos (dalis patenka į PV sienelę) apie 100x20–45 cm skersmens, iki 30–40 cm gylio duobė. Užpildas – rusva žemė. Šiuose objektuose archeologinių radinių ar struktūrų nerasta.

1 pav. Perkasa 1 pasiekus įžemio horizontą iš ŠR. M. Jurgauskaitės nuotr.

Fig. 1. Trench 1 after reaching the sterile soil horizon, as seen from the NE.

Perkasa 2 tirta suplanuotos elektros trasos vietoje šalia šiltnamio, apie 30 m į ŠR nuo per-